

ח' שבט תש"ע, 23.1.10
גיליון מס' 192

דף פרשת השבוע

תנועת הקיבוץ הדתי

פרשת בי'א

מכות וניסי מצרים

מאת עדנה שוורץ-לובושיץ, קיבוץ בארות יצחק

"עשרה ניסים נעשו לאבותינו במצרים" (מסכת אבות פרק ה'). מהם הניסים? רבי עובדיה מברטנורא מפרט - "... שניצולו מעשר המכות וכולם היו במצרים ולא בישראל". המדרש הגדול לפרשת וארא מסביר: "מפורש מקצתן בתורה שלא אירעו בישראל ומקצתן אינו מפורש וילמד סתום מן המפורש" - כלומר, נלמד מהמכות בהן נאמר במפורש שהייתה אפליה בין מצרים ובין ישראל, על שאר המכות בהן אין הכתוב אומר "והפלה", "והפליתי" או "ושמתי פדות". דעות שונות ישנן בין המפרשים לגבי עוצמת המכות וגודל הניסים שנעשו לאבותינו, מנס בתוך נס ועד לגישה שלא היה נס לאבותינו.

נס בתוך נס

בשמות רבה (פרשה ט) מתוארת הדרך בה התעשרו ישראל - "המצרי וישראל בבית אחד והגיגית מלאה מים ומצרי הולך למלאות הקיתון מתוכה - מוציאה מלאה דם... וכשהיה לוקח מישראל בדמים היה שותה מים. מכאן העשירו ישראל". לפי "משך חכמה" היה נס מיוחד בבית פרעה "דמכת דם לא היה בבית פרעה...רב המחיר אשר נתן פרעה למשה שגדלוהו תוך ביתו...לכן מימי ביתו לא נהפכו לדם". במכת הערוב התרחשו ניסים מופלאים - "שמתי פדות - גם זה יהיה אות בתוך אות, כי יכיר הערוב מי הוא מעמי ומעמך, וזה נאמר על מי שהיה במצרים (שבה היו מעורבים בני ישראל עם מצרים) " (ראב"ע ח', י"ט). רמב"ן ורש"י בהתייחסותם למתואר בתהילים פרק ע"ח "ישלח בם ערוב ויאכלם" מסבירים שאפילו בארץ מצרים, אם ימצאו החיות איש יהודי, לא יזיקוהו. על "ויאכלו המצרים", ועל "מקניהם לרשפים" מפרשים - כשהתחיל הברד לירד - המצרי מברח בהמתו לבית והברד נעשה למולו כמין כותל והמצרי שוחטו ונותנו על כתפו להוליכו לבית והעוף בא ונוטלו הימנו"...רש"י אפרים מלונשיץ בפירושו "כלי יקר" לפסוק "ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים" סובר כי "בלי ספק שבית המלך יותר פנימי מן בתי כל עבדיו ואין יכנוס הארבה תחילה לפני ולפנים ואח"כ בראש כל חוצות אלא ודאי שדרך נס נעשה זה". במדרש תנחומא אומר רבי יהושע בן לוי כי במכת השחין היו שלושה ניסים: "נס גדול היה בשחין שאם אדם זורק חץ כלפי מעלה אינו מהלך מאה באמה ומשה זרק פיה כבשן השמימה עד כסא הכבוד. ועוד נס גדול - שהחזיקה מלא ידיו של משה מלא ידו שלו ושל אהרן. והנס השלישי נעשה בשחין - אדם מפזר עפר קב אחד...ארבע אמות אבל משה פזרו על כל ארץ מצרים שהייתה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה....ובמכת הברד "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד" - נס בתוך נס.

מכות נקודתיות

מכות שהיו ממוקדות באזור מסוים ובזמן קצר - "לא יעשה היאור דם כי אם לפי שעה ומיד מתו הדגה מחמת הדם, ואחר כך חזר היאור לקדמותו....ולא יכלו המצרים לשתות מימי היאור, לא מפני שהיה דם...אלא משום "...ויבאש היאור" (חזקוני).

הרמב"ן מתאר את המכות הראשונות שהיו "מכות עומדות (שאינן טבען להתפשט) איננו פלא שהיו בארץ מצרים ולא בארץ גושן", לא בגלל שקרה נס מיוחד אלא תופעה טבעית. ארץ גושן הנה חבל ארץ אחר והמכות היו רק בארץ מצרים ואין הכרח לעשות ליהודי שהיה בארץ מצרים לעשות לו נס מיוחד.

שלא עשה ניסים לאבותינו

ראב"ע בפרק ז' פסוק כ"ד מקשה על מדרשי חז"ל המתארים ניסים ונפלאות שהיו לאבותינו בכל מכות מצרים - "אם כן למה לא נכתבו אותות אלה בתורה?" לדעתו ההפלייה בין ישראל לבין העברים הייתה רק במקום שהכתוב ציין זאת במפורש, כלומר במכות ערוב, דבר, ברד, חשך ובכורות. לטענתו בחמש המכות האחרות ניזוקו גם העברים. גם לדעת הרמב"ם "מכת הכינים היו נמצאים אצלם (בבני ישראל)". הרב י. שרים מסביר "וגם בארבה (ניזוקו בני ישראל) אעפ"י שיש בו מיתת רעב שאכלו כל הירק ואינו נשאר עשב בשדה עד שתעלה תבואה בקציר, אינו מעכב לישראל כי הם יוצאים בניסן ולזה לא הפלה בין מצרים ובין ישראל...לזה לא עשה הקב"ה נס לישראל על חינם". (פירוש "באר יצחק" על ראב"ע). במכות ערוב, דבר וברד הייתה הפלייה, לפי הכתוב, בין ארץ גושן לשאר חלקי מצרים.

העצמת הניסים, אות בתוך אות, נס בתוך נס, מתבססת גם על הנאמר בהגדה של פסח "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". יש להרבות בניסים שעשה הקב"ה לישראל במצרים ובכך להאדיר את שמו הגדול, אולם ניסים גלויים מביאים לעתים לאמונה שתלויה בדבר, "לכפיית הר כגיגית". בחלוף הנס יש נטייה להסביר - "זה לפעמים קורה", "היה לנו מזל" וכד'. יש צורך להוכיח שגם בתופעות טבע המוסברות מבחינה מדעית, יש התערבות של בורא עולם. גם במכות שבהן ההפלייה מוסברת, יש ניסים נסתרים והם שמחזקים ומעצימים את אמונתנו שישנה השגחה, הן לפרט והן למהלכים היסטוריים.

"מן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד" (רמב"ן לשמות י"ג, ט"ז).

עדנה שורץ-לובושיץ - בת וחברת בארות יצחק, רכזת תרבות לשעבר
ומזה שלוש שנים עורכת את עלון בארות יצחק - ה"ידיעון".

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: webmaster@kdati.org.il

אתר האינטרנט של תנועת הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il